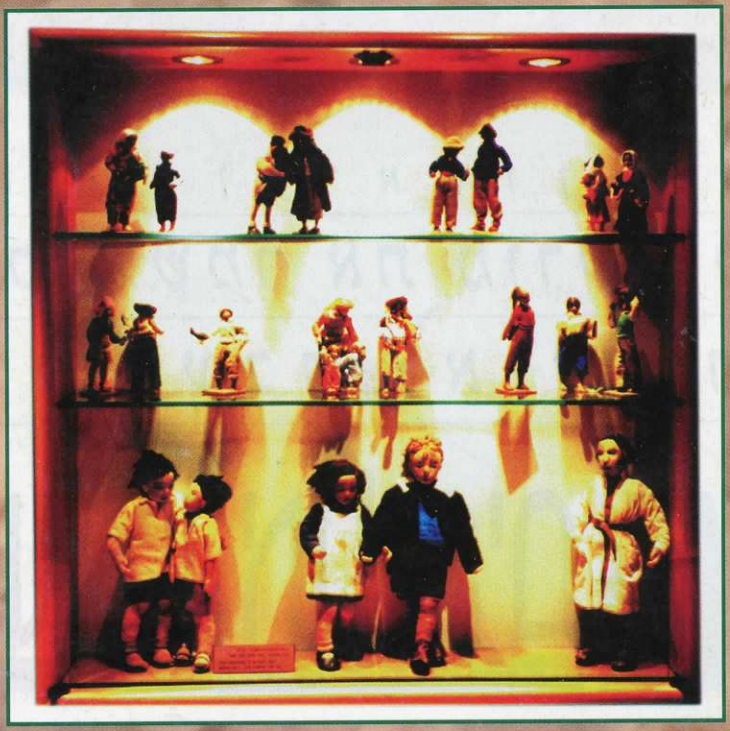
מצאנו מים

עלון עמותת ידידי המוזיאון ראשון-לציון

דמויות ארצישראליות משנות ה-30-40
בובות אמנותיות - אדית סמואל

עלון מס. 2
אלול התשנ"ה, אוגוסט 1995

ברכת ראש העירייה

מוזיאון ראשון-לציון והארכיון שבו הם מוקד הפעילות אשר נועדה לשימור האתרים ההיסטוריים בעיר ולהפצת הידע בתולדות ראשון-לציון ומורשת הראשונים.
עיריית ראשון-לציון משקיעה משאבים רבים לשימור ההיסטוריה ומתכוונת לבנות אגף נוסף בבניין גורדון-לונדון. בכך תתאפשר השלמה של התצוגות הקיימות והוספת תצוגות עד לשנות ה-50, המועד שבו הייתה המושבה לעיר.
בשנה החולפת חנך המוזיאון את אלבום המשפחות הממוחשב. כמו-כן השלימה העירייה את הארכיון ההיסטורי וכיבדה את זיכרו של מר גרשון מן (מינקוב), ראש העירייה לשעבר ומייסדו של הארכיון, בקריאת הארכיון על שמו.
ליקירי המוזיאון ולידידיו שמור מקום נכבד בהאדרת שם המוזיאון ועל כך הנני מודה להם ומברכם.

שלכם, מאיר ניצן
ראש העירייה ונשיא העמותה

הנהלת עמותת ידידי המוזיאון

ניצן מאיר, ראש העירייה, נשיא העמותה	לידור גדי, מנכ"ל העירייה
אלוף (מיל') איל שמואל, יו"ר העמותה	מאירוביץ זאב
תא"ל (מיל') אבירם מנחם	מאירוביץ רינה
בלוך דני	אלוף (מיל') מימון דוד
ברנר יצחק, מנהל המוזיאון	פרופ' סופר ארנון
עו"ד גיבשטיין חנניה	פורת אורי
פרופ' כהן אמנון	קרתי זהר
כנען ישראל, דובר העירייה	שובלי יוסף, עוזר ראש העירייה
עו"ד לאונר נעם	

כתיבה ועריכה: תרצה חביב-גרין
תמונות: עדי רובין
הקלדה: רונית מוסקוביץ
הפקת מודעות והוצאה לאור: פרסום בן-ארי

ראשון לציון, ערה"ש התשנ"ו, אוגוסט 1995

מהמערכת אל הידידים

מוגש לכם העלון השני של עמותת ידידי המוזיאון.
ברכת "שנה טובה" שלוחה לכל ידידי המוזיאון, לכל המתנדבים, הפעילים, התורמים ולכל מי שהמוזיאון ההיסטורי של ראשון–לציון יקר ללבו.
לו תהי השנה הבאה עלינו לטובה שנה עתירת מעשים וישכנו בה השלום והשלווה.
לפניכם בעלון סקירת הפעילות והעשייה במוזיאון במשך השנה החולפת, שנת התשנ"ה, 1994/5. צוות המוזיאון שוקד על טיפוח הקיים כמו גם על יזמות חדשות וכולנו נושאים עינינו לקראת הפיתוח וההרחבה.
כולכם מוזמנים להדק את הקשרים עמנו, להמשיך ולתרום אוספים אישיים, תמונות, מסמכים מעניינים וכל פריט מוזיאלי אחר.

בואו לבקר! הכירו את השרשים!

שלכם,
תרצה חביב–גרין

יקירי מוזיאון ראשון-לציון

אביוב משה ומנשה
אביוב פנחס ושלמה
אבירם מנחם (מן) ונעימה
ארד דיצה ועו"ד שלמון יורם
אולפינר דליה ושמואל
בולקינד יגאל ומאיר
E.R. BLOCK
ברניצקי קוני ודן
עו"ד גיבשטיין חנניה ובלה
גינדי משה ויגאל
הלל אביבה ודן
הלל רחל ומשה
זליג ברכה ושמשון
זילנגר מלכה ונחום
טומשין שרי ושמוליק
יצחקי מירה ומנחם
Judith Katzler
כמוס, אחים ואחיות
עו"ד מאירוביץ' אורי
מוסאל רות ויעקב
מילמן מאירה ושמואל
סולימן, בני ובנות שלמה ומרים
סקסטין לינדה ולאונרד
סרוגו ראובן ובניו
עופר רותי ויולי
עופר אביבה וסמי
פוחצ'בסקי מאיר ויוספה
קרתי זוהר ודוד
שליט חנה ואלי
בנק אוצר החייל
בנק הפועלים בע"מ
בנק לאומי לישראל
הבנק הבינלאומי הראשון
"נשר" - מפעלי מלט ישראליים בע"מ
"עד מאה ועשרים" - מרכז מגורים לאוכלוסיה בוגרת בראשון לציון
קופה חקלאית ראשון לציון - אגודה הדדית לאשראי וחסכון בע"מ
קרן קדול ולאה דייזפלד

עמותת ידידי מוזיאון ראשון-לציון
מברכת את מר אבי דניגו על האירוח הנדיב
של נשף ידידי המוזיאון באולם אריסטוקרט.

צרור פרחים מוגש ל...
עמיתי ויקירי המוזיאון
המתנדבות והמתנדבים
צוות עובדי המוזיאון והמתנדבים סיני שניידר ולאה פרלמוטר
חברי הנהלת העמותה

יבורכו על פועלם !

מאוסף המוזיאון

נשף עמותת ידיד המוזיאון - 1994

נשף עמותת הידידים התקיים בקיץ 1994, כמידי שנה בשנה. הפעם התקיים האירוע ב"גן החווה" שליד גלי הדר בראשון לציון, גן קסום, עם צמחייה טרופית נפלאה ועצי ענק שתרמו לאווירה המיוחדת של הערב.

הפגישה בין חברים ותיקים ובין קרובי משפחה, שלא התראו שנים, הייתה חגיגה לעיניים וללב. אבל, יותר מכל תרם לאווירה ספי ריבלין.

הוא הגיש בהתנדבות תכנית אשר עוררה רעמי צחוק שנשמעו עד למרחוק. כמו-כן הנעימה את הערב להקת הזמר "כרמים" – אף היא הופיעה בהתנדבות. ואחרון אחרון חביב נזכיר את האוכל הטעים שהוגש ע"י מלצרים מיומנים וחביבים.

היינו מלאי גאווה בזכות חמש המשפחות שהפכו באותו ערב ליקירי המוזיאון: משפ' כמוס, משפ' אביוב משה ומנשה, אביוב פנחס ושלמה, משפ' סולימן, וסקסטין לינדה ולאונרד.

הטכס הקצר, שהונחה ע"י יו"ר העמותה שמואל איל, והגשת תעודות יקירי המוזיאון ע"י ראש העירייה, היה מרשים ביותר.

נזכיר, שנשפי עמותת הידידים נערכים במטרה לאסוף כספים להרחבתו של המוזיאון ולפיתוחו ואמנם, הכנסות הערב היו נאות.

רבים מהנוכחים באותו ערב הבטיחו להמשיך ולקחת חלק בנשפים הבאים עלינו לטובה ולסייע בהתרמות נוספות – לטובתו של המוזיאון העירוני ולטובת כולנו.

כרמלה רוזן, מזכירת העמותה

הגשת תעודת יקיר למשפחת כמוס (ברקע מנשה אביוב)

הגשת תעודת יקיר למשפחת סקסטין (טעם ישראל)

ארכיון המוזיאון ע"ש גרשון מן

גרשון מן (מינקוב) היה האיש שנבר במרתפי העירייה ואסף שם חומר ארכיוני אותנטי מימיה הראשונים של ראשון–לציון.

בעבודתו המסורה הניח את היסודות להקמת הארכיון ההיסטורי. ימים רבים שקד על פיענוח המסמכים, רישומם וקיטלוגם. מאז התעשר הארכיון באוספים אישיים של ותיקי המושבה, באוספים ציבוריים, באוסף היקב, באוסף אמנותי של היוצרות חוה ואדית סמואל וכן בתמונות וחפצים מוזיאליים רבים.

ארכיון המוזיאון הנו אוצר בלום והוא משמש חוקרים, מורים ותלמידים, אנשי תקשורת ומחפשי שורשים.

במלאת שנה למותו, זכה גרשון מן, האיש רב הפעלים, והוסב שמו על הארכיון העירוני. בטכס מרגש, שנערך במוזיאון, השתתפו בני משפחות מן–מינקוב. הגנז הראשי של ארכיון המדינה, ד"ר משה מוסק, הקדיש חלק גדול מנאומו לסיפור פעולתו המסורה של גרשון מן והדגיש את תרומתו החשובה להקמת הארכיון יש מאין.

שלט הארכיון

טכס הסרת הלוט – קריאת הארכיון ע"ש גרשון מן (מינקוב)

אלבום משפחות ממוחשב

בשנה החולפת יצא אלבום המשפחות לאוויר העולם – המוזיאון .
כמו כל רך נולד, גם האלבום הממוחשב לקה במחלות ילדות. אבל, כל תינוק סופו לגדול ולהתפתח וגם התינוק הזה יתגבר ויצמח לתפארת כל החלוצים הראשוניים.
באולם "שורשים" הוקצתה פינה יפה לאלבום הממוחשב. במרכז מתנוססת הכותרת ומציגה את הנושא: "עדת ראשון–לציון, התרמ"ב–התרפ"ב, 1882–1922".
משני הצדדים תצוגות של תמונות משפחתיות, תמונות חתונה וצילומי כְּתֻבּוֹת אותנטיות. מרגשות במיוחד הן התמונות המציגות 5 דורות במושבה. התמונות והתעודות נועדו לתת ביטוי לתקופה ולאירועים בחיי האנשים.
ביטוי ייצוגי נוסף ניתן באמצעות הבובות האמנותיות, מעשי ידיה של אדית סמואל, ציירת ופסלת בעלת שם שחייתה ויצרה בראשון–לציון.
האלבום הממוחשב מתעד בפירוט 3 דורות: ראש בית–אב ובת זוגו, הראשונים שהגיעו להתיישב במושבה, ועוד שני דורות של צאצאיהם. מוזכרים בשמותיהם גם דור ההורים והדור הרביעי. לכל אחד מבני שלושת הדורות "דף אישיות" ובו פרטיו הביוגרפיים וציוני דרך בחייו ובפעילויותיו. המחשב הוא מולטימדיה ומאפשר הצגת תמונות, קולות, מסמכים וסיפורים מעניינים. ביטוי לתולדות המושבה ולהתפתחותה נותנות הרשימות הקבוצתיות שמופיעות באלבום.
המערכת המחקרית שמתלווה לאלבום הממוחשב מאפשרת לקבל נתונים רבים תוך כדי הצלבתם עם נתונים נוספים – עד שישה נתונים בעת ובעונה אחת.
מחפשי שורשים ובני המשפחות יוכלו לקבל (בתשלום סמלי) דפים מעוטרים שעליהם ידפיס המחשב את הנתונים הביוגרפים ואת ציוני הדרך של האישים.
הנתונים הללו ישמשו בסיס עבור בני המשפחות ליצירת העץ המשפחתי השלם.
עם ההתקדמות בהקלדת החומר למחשב יוזמנו המשפחות למוזיאון להצגה חגיגית ומרוכזת של בתי–האב על כל ענפיהם.

אלבום המשפחות הממוחשב באולם "שורשים"

פועלי היקב

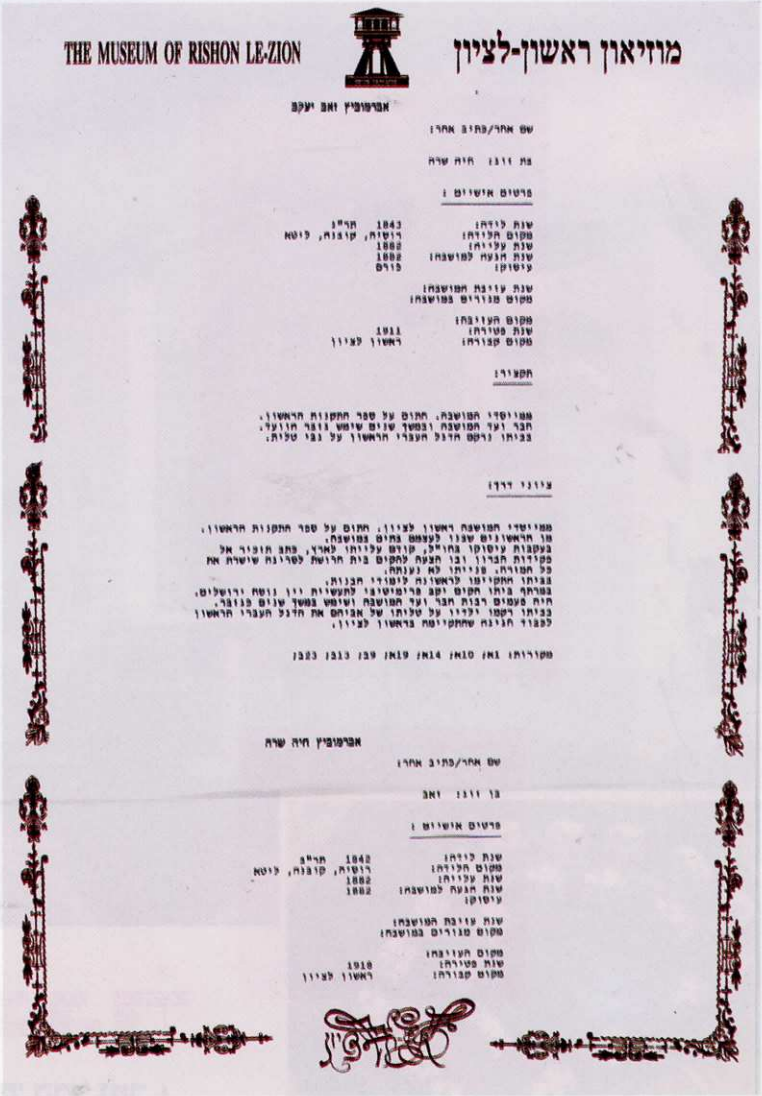
שמותיהם של פועלי היקב, שעבדו בו בשנותיו הראשונות, מצויים ברישומים שונים של ארכיון המוזיאון. אולם, לא קיים רישום שיטתי ומסודר של כל מי שעבדו ביקב.
מעת לעת מופיעים במוזיאון צאצאי משפחות ובפיהם סיפורים על מי מבני משפחתם שהיה פועל ביקב בראשית המאה. במקרים מסוימים אנו מצליחים לאמת את הדבר ובמקרים אחרים עלינו לבקש מידע נוסף מבני המשפחה.
לאחרונה ביקרו במוזיאון תיירים מחו"ל יחד עם קרוביהם מהארץ. בהתרגשות רבה הצביעו על תמונת פועלי היקב שצולמה בשנת 1907 בעת השביתה הגדולה. בין מארגני השביתה אז היה דוד בן-גוריון הצעיר, שעבד באותה תקופה כפועל ביקב של ראשון-לציון.
באותה תמונה מופיע גם אבי המשפחה הנ"ל, אלכסנדר זיסקינד סנדר.
כתוצאה מהביקור הזה פתחנו בתחקיר כדי לגלות האם חי האיש במושבה בשנותיה המוקדמות. אם נקבל מידע נוסף שיאשר את תקופת היותו במקום - יתוסף לאלבום המשפחות בית-אב חדש.

פועלי היקב, התרס"ו, 1907. במרכז: דוד בן-גוריון

מפגש משפחות - אלבום המשפחות

זאב–יעקב אברמוביץ ורעייתו חיה–שרה נמנו על מייסדי המושבה ראשון–לציון.
צאצאי אברמוביץ לדורותיהם הוקלדו למחשב וזכו להיות הראשונים שנהנו מהצגתם על המסך.
ביום ראשון, 2.7.95, ד' תמוז תשנ"ה, נערך במוזיאון מפגש מרגש של בני המשפחה והוצג בפניהם האלבום הממוחשב. על מסך המחשב הועלו בזה אחר זה הסבא זאב והסבתא חיה–שרה וכן גם ילדיהם.
בני המשפחה קיבלו דפים מעוטרים ובהם פרטים ביוגרפיים וציוני דרך של כולם. שמחנו מאד לקבל מבני המשפחה הערות ותיקונים שבעזרתם נוכל לעדכן את הדברים ולדייק בהם.

מוזיאון ראשון-לציון
THE MUSEUM OF RISHON LE-ZION

אברמוביץ זאב יעקב

שם אחר/כינוי אחר:

בת זוג: חיה שרה

פרטים אישיים :

שנת לידה: 1843 תרי"ג
מקום הלידה: רוסיה, קובנה, ליטא
שנת עלייה: 1882
שנת הגעה למושבה: 1882
עיסוק: כורם

שנת עזיבת המושבה:
מקום קבורים במושבה:

מקום העזיבה:
שנת פטירה: 1911
מקום קבורה: ראשון לציון

תקציר:

ממייסדי המושבה. חתום על ספר התקנות הראשון.
חבר ועד המושבה ובמשך שנים שימש גזבר הוועד.
בניהו נוקם תידוע העברי הראשון על גבי טיוח.

ציוני דרך:

ממייסדי המושבה ראשון לציון. חתום על ספר התקנות הראשון.
מן הראשונים שגרו לעצמם בתים במושבה.
בעקבות עיסוקו בחיילי, קונים עליותו לארץ, כתב תוכיר אל
קקילות חברון ובו הצעה להקים בית תרושת לסרונת שישרת את
כל תמורה, סניותו לא נענתה.
בניהו התקיימו לראשונה לוחמרי תכנית.
במהלך בניהו חקים יקב מרשימים להעשיית יין נושא ורושלים.
היה פעמים רבות חבר ועד המושבה ושימש במשך שנים גזבר.
בניהו רקמו יקירו על שניותו של אביהם את תידוך העברי הראשון
לפגוד תגינה שהתקיימה בראשון לציון.

מקורות: זא; 10א; 14א; 19א; 29; 313; 323;

אברמוביץ חיה שרה

שם אחר/כינוי אחר:

בן זוג: זאב

פרטים אישיים :

שנת לידה: 1842 תרי"ב
מקום הלידה: רוסיה, קובנה, ליטא
שנת עלייה: 1882
שנת הגעה למושבה: 1882
עיסוק:

שנת עזיבת המושבה:
מקום קבורים במושבה:

מקום העזיבה:
שנת פטירה: 1918
מקום קבורה: ראשון לציון

תדפיס המתקבל מן המחשב

חדש במוזיאון

השנה נעשה צעד נוסף לטובת המבקרים שאינם דוברי עברית. הושלם התרגום לאנגלית של הכיתובים בתצוגות השונות. כמו-כן הודפס מדריך באנגלית עבור תצוגת "במלאכה ובעבודה במושבת הראשונים".

בתקופת הקיץ חלה עלייה ניכרת במספר התיירים המבקרים במוזיאון, משפחות, בודדים וכן קבוצות נוער מרחבי העולם. התיירים מודרכים בשפות שונות – אנגלית, ספרדית, גרמנית ועוד.

תצוגות חדשות

באולם "שורשים":
פנל חדש בנושא ה"נדיב הידוע" – הברון אדמונד דה-רוטשילד.

באולם "בראשית":
"ראשוניות"
חודשה תצוגת הדגל וההמנון – "התקווה".

קרן קיימת בראשון-לציון

בשנה החולפת הושלם תחקיר בנושא זה. רק מעטים יודעים שבמושבה הצעירה שלנו נוסדה קרן קימת, 12 שנים לפני הקרן הקיימת לישראל. בהכנה, תצוגה עבור אולם "בראשית".

תקנות
החברה ההדדית
לאחריות בהמות
ראשון-לציון.

מארכיון המוזיאון

מוסדות העדה

לרגל מלאת 100 שנה לתזמורת (האורקסטרא) חודשה התצוגה כולה והופקה חוברת מיוחדת בצד מוסדות תרבותיים חשובים כמו גן הילדים, בית-הספר, הגימנסיה והספרייה, היתה האורקסטרא משב רוח מרענן. ניתן לראות בתצוגה, זה בצד זה, את נגני האורקסטרא מראשית המאה בצד נגני התזמורת הסימפונית של ראשון-לציון שיסגרו את המאה הנוכחית.

ביטוי נוסף בתצוגה ניתן לאגודות השונות שהוקמו במושבה כחלק מהמוסדות החברתיים של העדה: אגודת עזרה הדדית, חברת לינת צדק, קופת גמילות חסד. גם בנושא בעלי החיים יש לראשון-לציון ראשוניות: לסיסמה "תנו לחיות לחיות" ולאגודת צער בעלי חיים קדמה אגודת "החברה לאחריות בהמות, ראשון-לציון"...

תצוגת מלחמת העולם הראשונה

בעקבות תחקיר מעמיק של הנושא קיבל המוזיאון מניו–זילנד מדי חייל ניו–זילנדי, ממלחמת העולם הראשונה.

באולם "בראשית" תצוגה חדשה שנוגעת לקרבות אשר התנהלו בסמוך לראשון–לציון בין חיילי האנז'ק לבין החיילים התורכים.

תעשייה בראשון לציון

הנושא המרכז של משרד החינוך לשנת התשנ"ו, 1996, הוא: תעשייה וייצור.

בשנה החולפת עסקנו במוזיאון בתחקירים הקשורים לנושא זה ואנו מכינים תצוגה מתאימה.

פנייה לציבור

כל מי שיכול לספק מידע על מפעלים ובתי–חרושת שהיו קיימים במושבה מוזמן להתקשר אלינו. חשוב לנו לקבל תמונות, מסמכים, מוצרים וכל פריט אחר שיאיר את הנושא.

נתקבל במוזיאון

– קופסת קק"ל משנות ה–30 – תרומת יצחק ברנר.

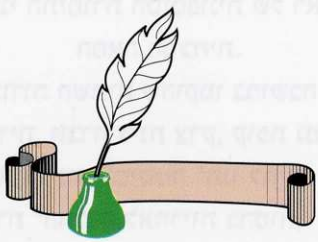
– כובע גפירים ושברייה מתקופת התורכים שהיו שייכים למשה אברמוביץ – נתרמו ע"י בתו שושנה שיפמן.

– "כפייה" מתקופת הפלמ"ח של שושנה שיפמן – נתרמה על ידי שושנה.

– חוברות "עולם קטן" משנים 1893–1894 מאוגדות באוגדן מיוחד, עטופות בניילון ובצירוף דברי הסבר – תרומה מיוחדת של יואל בירנבאום לבית צ'רנוב.

– "לוח אחיאסף", תצלומים, דגל מכבי רקום ביד משנות ה–30 – תרומתו של מתניה רוזין.

השאלה שהפכה לתרומה: מערכת כלי כתיבה, שמוצגת בתערוכת הקליגרפיה באולם "בראשית", ניתנה לאחרונה במתנה על–ידי מרים עצמון לבית פרימן.

דגל מכב"י רקום בידי חניכים, הוכן אך לא הושלם

"קרלן" היה בית המרקחת הראשון במושבה. הרוקח ובעל בית המרקחת היה פרץ קרלן. פריטים אותנטיים מבית המרקחת נתרמו למוזיאון ע"י בנו עוזי קרלן.

שלט בית המרקחת קרלן

ותיקי נחלת–יהודה שהתגוררו בראשון–לציון ו/או בנחלת–יהודה בתקופה שקדמה
לשנת 1923 ייכללו באלבום המשפחות.
אנו מבקשים מידע, תצלומים, מסמכים וכל פריט מעניין אחר מהתקופה הנ"ל.
תצלומים של משפ' זלצמן נתרמו ע"י רות אורן לבית זלצמן.

אהרון זלצמן, הרצען הראשון של ראשל"צ, ברצענייה בנחלת יהודה

קייטנת קיץ במוזיאון

כמידי שנה בחופשת הקיץ, נערכת קייטנה ייחודית לילדים במוזיאון.
השנה הופעלו הילדים במשך שלושה שבועות בנושאים הלקוחים מתקופת ראשית המושבה ועד ימינו. הושם דגש מיוחד על נושא "תעשייה וייצור".
כל שבוע הוקדש לתחום אחר בתעשייה. נעשתה חקירה היסטורית, נערכו סיורים במפעלים ובוצעה עשייה יצירתית מגוונת. בין השאר נבנו דגמים עתידניים למפעלי תעשייה בשנות ה–2000, נערך חידון נושא פרסים בנושא.
נעשתה פעילות יוצרת, בעקבות ראשית התעשייה בראשון לציון, שכללה הפקת יין ובושם.

איזו חוויה ! ! !

קייטנת קיץ במועדון
תשנ"ה 1995
מאחורנית: טניה ארבן